

Trekkers van Goudse lijfrenten onder kloosterlingen en geestelijkheid in Schoonhoven (1437 – 1572)

C. Doedeijns

Als een laat-middeleeuwse stad extra geld nodig had, waren er verschillende mogelijkheden om er aan te komen. De steden konden de accijnzen verhogen, leningen afsluiten bij geldhandelaren, tijdelijk stedelijke goederen verpachten of leningen uitschrijven. Aan alle oplossingen kleefden nadelen; verhoging van accijnzen kon sociale onrust of zelfs opstanden veroorzaken. Aangezien de rust in een stad één van de belangrijkste aspecten was, werd deze manier van inkomstenverwerving gezien als het allerlaatste redmiddel.

Geld lenen op de kapitaalmarkt had eveneens nadelige gevolgen, de rentepercentages waren door de enorme grote risico's voor de geldhandelaren heel hoog, percentages van 40 tot 60 % waren geen uitzondering.

Eén van de laatste mogelijkheden om aan geld te komen was het uitschrijven van leningen. Deze werden in het uiterste geval zelfs verplicht gesteld en waaraan een ieder naar rato moest deelnemen; op weigering stonden zware sancties. Naast geldleningen bestonden nog andere alternatieven om aan geld te komen; namelijk verkoop van renten.¹ Deze renten waren eeuwigdurende erfrenten, losrenten of lijfrenten.

Eeuwigdurende erfrenten hadden een looptijd zonder vastgestelde einddatum en moesten "eeuwig" betaald worden.

Losrenten werden jaarlijkse uitgekeerd en konden op ieder moment afgelost worden. Men betaalde dan de hoofdsom, het aankoopbedrag en de verschuldigde rente, in één keer terug.

Een andere optie was de verkoop van lijfrenten. Men kocht dan een lijfrente voor zichzelf, voor zichzelf met iemand anders, of men kocht een lijfrente op iemand anders, vaak kinderen of andere familieleden. Lijfrenten op één leven eindigden bij het overlijden van de rentenier. Bij een rente op twee levens stopte de uitkering pas als de langstlevende stierf. In alle gevallen was het risico voor de stad dat renteniers soms heel lang konden blijven leven.

De hoogte van een rente werd uitgedrukt in "de penning".² Over de gehele periode tot 1572 ligt het gemiddelde rentepercentage op de penning 8. Van de aankoop van lijfrenten werd een officiële akte opgesteld, men vermeldde op wie de rente afgesloten was, de leeftijd, de hoogte van de uitkering met de betalingstermijnen en de locatie waar en wanneer deze betalingen plaats zouden vinden. Strafbepalingen werden er ook in genoemd als de stad in gebreke was. Omdat stad en inwoners als één werden beschouwd, kon een burger hoofdelijk aansprakelijk gesteld worden voor de schulden van de stad. Als de stad Gouda bijvoorbeeld in gebreke was kon een rentenier uit Schoonhoven een Gouds burger, die toevallig in Schoonhoven was, laten gijzelen.

Betalingen van lijfrenten werden op verschillende manieren bijgehouden.³ Zo vindt men de betalingen jaarlijks terug in de stadsrekeningen en andere registers, die een mooi totaalbeeld geven van de Goudse lijfrentebetalingen tot 1572.⁴

Als men verwacht dat een rentenier zeker was van een tijdige betaling, dan komt men bedrogen uit. In de registers wemelt het van de aantekeningen waarin "achterstallen", de kortingen op de uitbetalingen en de

---

¹ Op het renteverbod van de kerk, het verbod op woeker, wordt niet ingegaan. Men "leende" dus geen geld aan de stad om zo een rente te kunnen trekken, maar men "kocht" een een jaarlijkse uitkering. Op deze manier omzeilde men de woorden "lenen" en "rente".

² Van de 132 gevonden vermeldingen varieert de hoogte van het uit te keren bedrag tussen de penning 7 (huidig rentepercentage 14,3%) tot de penning 16 (6,3%), met een gemiddelde van de penning 8,0 (12,2%). De penning 8 wil zeggen dat jaarlijks een bedrag ter grote van een achtste deel van de koopsom als rente zal worden uitgekeerd. Men kan dus ook het aankoopbedrag van de rente uitrekenen. Bij een jaarlijks uit te keren rente van 2 Lb. groten Vlaams heeft met de rente dus gekocht voor 16 Lb. groten Vlaams. Bij de renten op twee levens bedraagt het rentepercentage de penning 8,9 (11,2%). Incidenteel kwam het bij lijfrenten op twee levens voor, dat bij het overlijden van één van de twee begunstigen de uitkering gehalveerd werd. Tenzij anders vermeld zijn alle bedragen gegeven in ponden Vlaams van 40 groten.

³ Het betreft hier alleen lijfrenten die door Gouda ten bate van de stad verkocht werden en niet de door de Grafelijkheid verkochte lijfrenten op 'sHeeren domeynen. Gouda was wel verantwoordelijk voor de betaling van deze renten.

⁴ In de bewerking van de stadrekeningen uit de jaren '90 van de vorige eeuw door S. vd. Mark-Hoeyers heeft men het niet nodig gevonden de lijfrenteposten af te schrijven, de opmerking van "nu komen er een hoop namen" werd voldoende geacht. Ook werden aparte registers bij gehouden: bijvoorbeeld voor Amsterdam en omstreken of de Zuidelijke Nederlanden Zie hiervoor SAMH, Gouda, ORA-1033 t/m 1045, diverse leggers van betalingen in Amsterdam en de Zuidelijke Nederlanden.

gekorte uitbetalingen staan.⁵ Soms schold de koper de achterstanden kwijt, waarna de stad toezegde dat de volgende betalingen wel op tijd kwamen.

In totaal werden 4263 renten verkocht met een gemiddelde looptijd van 25,1 jaar en van 791 renten waren alle gegevens bekend. Dit qua aankoopleeftijd, looptijd van de renten en leeftijden bij overlijden. Hiervan was de gemiddelde leeftijd van aankoop 15 jaar met een gemiddelde leeftijd van 55,2 jaar en een looptijd van 40,2 jaar.

Onder 670 renten op één leven was de gemiddelde leeftijd van aankoop 14,9 jaar, de gemiddelde leeftijd van de renteniers 53,2 jaar en de gemiddelde looptijd van 38,3 jaar.⁶

Van de 807 renten op twee levens⁷ waarvan 120 renten met alle relevante gegevens was de gemiddelde aankoopleeftijd 15,5 jaar, de leeftijd bij overlijden 66,2 jaar en de gemiddelde looptijd 50,7 jaar. Er waren in totaal 2450 mannen en 2603 vrouwen die ieder één of meerdere lijfrenten hadden.⁸

Bij de berekeningen is in eerste instantie uitgegaan van het totaal van de verkochte renten, deze berekening wordt als eerste in de tekst weergegeven.

De gegevens zijn weliswaar talrijk maar zeker niet altijd volledig. Bij volledigheid wordt gedacht aan de leeftijd bij aankoop, de sterfdatum en vandaar uit is de looptijd bekend. Slechts in 18,6 % is dat het geval. Hieruit volgt dat deze volledige gegevens een exact beeld geven van de leeftijden. Deze leeftijden worden in tweede instantie weergegeven.

Ik beperk mij tot de lijfrenten die de geestelijkheid in Schoonhoven ontving. In totaal genoten zeventien religieuzen en geestelijken een lijfrente. Dit lijkt een beperkt aantal, maar vaak is iedere lijfrente verbonden aan één of meerdere personen een verhaal op zich.

1. Schoonhovenaren met Goudse lijfrenten, wie waren zij?

In de periode van 1437 tot 1572 waren door de stad Gouda 4263 lijfrenten verkocht om aan haar financiële verplichtingen te voldoen en gedurende deze periode werden 43 renten aan Schoonhovenaren verkocht, onder wie aan een zevental regulieren uit het klooster Den Hem en aan vijf regularissen uit het St. Elisabethklooster en een viertal geestelijken.

2.1 De broeders uit Den Hem

Broeder Dirck Jan Symonsz een priester kocht in 1444 samen met zijn broer Gerrit een lijfrente van vier Engelse nobelen op twee levens. Gerrit stierf vermoedelijk rond 1491, want zijn naam werd niet meer genoteerd. Dirck Jan Symonsz zelf overleed 84 jaar later in 1528.⁹

Broeder Heynrick Rommer Jacobsz, en latere prior van Den Hem bezat twee lijfrenten die beiden in 1486 in de boekhouding voorkwamen en werden uitbetaald tot hij in 1510 stierf.¹⁰

⁵ Achterstallen, de achterstanden, soms wel van vier jaar of meer, kunnen in de boeken soms problemen opleveren bij het bepalen wanneer de rentetrekker overleden is. Zo kunnen de renten na de dood van de betreffende persoon nog enkele jaren in de boeken voorkomen, totdat de achterstallen betaald zijn. het kan dus zijn dat als een persoon die in 1515 sterft en een achterstal tegoed heeft van 4 jaar nog in de rekeningen over 1519 nog voorkomt.

⁶ In totaal zijn er 3450 renten op één leven met een gemiddelde leeftijd van 30,9 jaar en een gemiddelde looptijd van 25,4 jaar.

⁷ 807 renten op 2 levens met een gemiddelde leeftijd van 25,6 jaar en gemiddelde looptijd 23,6 jaar. De drie verkochte renten op drie levens worden buiten beschouwing gelaten. Slecht van één van de negen genoemde personen, Aernt van Daelen uit Antwerpen, zijn de gegevens bekend, zijn leeftijd van aankoop bedroeg 14 jaar en hij sterft op 83-jarige leeftijd.

⁸ Van een zestiental personen is het geslacht niet te achterhalen, zij werden alleen aangeduid als "Maritgen Dirck Janszdochter's weeskynt" of als "Claes Scuer van zijn wijf's kinderen wege".

⁹ Hij komt op verschillende manieren voor: heer Dirck upten Donck / heer Dirck in den Hem / Dirck Jan Symonsson, pater in Den Hem. Van zijn broer Gerrit wordt in 1491 voor het laatst melding gemaakt.

P.M. Verhoofstad, *Inventaris der archieven van kerken, kloosters ..* (Haarlem 1959) inv. nr. 685, reg. 257, dd. 20-07-1483. Overdracht aan het klooster van 4 mogen land in Bonrepas door Cornelye mr. Aelbrechtsdochter. *Ibidem*, inv. nr. 685 fol. 15v, reg. 322, dd. 18-02-1508. Overdracht van een halve hoeve land in de Middelbroek bij Meerkerk. Identiek aan heer Jan Symonsz en identiek aan: J.F.M. Sterck, "Memorieboek .. St. Agnes (1397-1599)" in: *BBH 40* (1920) 253: "jaergetijt van onse eerwaardige pater heer Dirck Jansz van Woirden uit den Hem" ende sijn ouders. Mogelijkerwijs is hij de de broer van Ghijsbert Jan Symonsz, schepen van Gouda in 1445 en 1461. Zie SAHM, Gouda, OA-4212 Lijsten van de leden van de z.g. veertigraden en vroedschap over de periode vanaf 1390, en de leden van de magistraat (en andere functionarissen) sinds 1319, 1319-1729 en Walvis.

De vader van Heynrick Rommer Jacobsz en van Alijdt en Maritgen monialen in het St. Elisabethklooster, Rommer Jacobsz, bekleedde hoge posities in het Goudse stadsbestuur zowel als schout, schepen en als burgemeester.¹¹

Cornelis Dirck Stempels ontving vanaf 1502 een lijfrente tegen de penning 8¹² en overleed in 1555.¹³ Overigens verbleef broeder Cornelis niet de gehele tijd in Den Hem, want in de jaren 1533 tot 1547 stond hij te boek als broeder “uften Donck” in Brandwijk waar zijn lijfrente werd uitbetaald.¹⁴

Jan Gerrit Jansz was afkomstig uit Gouda en ontving een lijfrente van 1 Lb. vanaf 1510 tot 1539.¹⁵

Ook broeder Claes Jan Jacob Rommersz, prior in Den Hem heeft Goudse wortels.¹⁶ Zijn lijfrente van 1 Lb. werd in 1524 aangekocht toen hij twaalf jaar was en liep na 1580 nog door toen hij al 86 jaar was.

Claes Jan Cornelisz ontving vanaf 1553 tot 1578 een behoorlijke lijfrente van 6 gulden totdat zijn naam zonder opgaaf van reden uit de boeken verdween.¹⁷

In totaal had Gouda aan 46 mannelijke kloosterlingen renten verkocht waaronder de zeven broeders uit Den Hem die acht renten bezaten. Van de niet Schoonhovense renten bedraagt de gemiddelde looptijd 27,0 jaar en de gemiddelde leeftijd meer dan 27,8 jaar. De renten in Den Hem hadden een gemiddelde looptijd hadden van 37 jaar terwijl de gemiddelde leeftijd boven de 38,5 jaar lag. Alleen van prior Claes Jan Jacob Rommersz was de aankooptijd bekend; namelijk 12 jaar.

2.2. De zusters uit het St. Elisabethklooster

De lijfrenten van de zusters Alijdt Rommer Jacobsz, ook wel genoemd Alijdt Rommersz en haar zus Maritgen Rommer Jacobsz, hadden iets opvallends. Alijdt en Maritgen hadden beiden een lijfrente op twee levens samen met Govaert van Zuytoirde de zoon van Cornelis van Zuytoirde, de kastelein van Gouda.¹⁸ Alijdt ontving nog een tweede lijfrente van 1 Lb vanaf 1484.¹⁹ De lijfrenten op twee levens van zuster Alijdt Rommersz met Govaert van Zuytoirde werd in 1484 aangekocht en die voor Maritgen met dezelfde Govaert in 1489. Govaert van Zuytoirde stierf in 1530, Alijdt de oudste van beide zusters overleed in 1543 en Maritgen stierf op hoge leeftijd in 1556.

¹⁰ SAMH, OA-1026 fol. 78 en 78v “Obyt (= overleden op) anno ‘10 den 22ten in januarij”.

¹¹ K. Goudriaan, nieuwe lijst van de Goudse magistratuur. Rommer Jacobsz.: 4x schepen tussen 1469-86, tres. in 1488, 4x burg. tussen 1481-91, baljuw 1491-4, schout idem. C.J. de Lange van Wijngaerden, *Geschiedenis en beschrijving der stad Gouda*, 3 delen (Amsterdam – Den Haag 1813-181) deel 2, in de Schoutenlijst in 1491 als schout vermeld. In de lijst van burgemeesters in 1481, 1489 en in 1491 als burgemeester en in de Schepenlijst als schepen in de jaren 1469, 1482, 1485 en 1486. Met dank aan Bart Ibelings, die deze gegevens beschikbaar stelde uit de door K. Goudriaan samengestelde nieuwe lijst van de Goudse magistratuur. (nog niet gepubliceerd).

¹² Ook vermeld als: Cornelis Dirckz geprofesside medebroeder. Zijn vader Dirck Stempels is schepen van Gouda in 1510, ‘12, ‘24 en 1515. Zie SAMH, Gouda, OA-4212 en Walvis.

¹³ SAMH, Gouda, OA-1029 (Legger 1548-1568) fol. 118v “obytt in november”. Overigens verbleef broeder Cornelis niet de gehele tijd in Den Hem, want in de jaren 1533 tot 1547 stond hij te boek als broeder “uften Donck” in Brandwijk waar zijn lijfrente werd uitbetaald. Vanuit de kwitanties zijn nog wel namen van andere geestelijken uit Den Donk bekend geworden; Jacob Willemsz, prior in 1504, Frans Pietersz, als prior vermeld in 1530-1536 en van Heynrick Mathijsz die van 1523 tot in 1550 opgetreden is als procurator.

¹⁴ Nationaal Archief; NA. 3. 18. 26 Klooster St. Michiel in den Hem, inv. nr. 10A. Op 8 juni 1424 schenkt Engelbrecht van Nassau en Johanna zijn echtgenote aan Den Hem een stuk land Den Donk onder Brandwijk voor de stichting van een klooster. Zie ook: <http://www2.let.vu.nl/oz/kloosterlijst/> Reeds 1462 Kapittel van Sion vermeld, voorjaar 1573 verwoest.

¹⁵ SAMH, Gouda, OA-1028 (Legger 1533-1548) fol. 137v broeder Jan Gerritsz van der Gou, broeder in Den Hem “obytt in februario anno ‘39 den 20sten”.

¹⁶ Zijn vader, Jan Jacobsz Rommers / Jan Jacob Roemersz.z. is tussen 1497-1538 12x schepen. K. Goudriaan, samengestelde nieuwe lijst van de Goudse magistratuur.

¹⁷ Mogelijkerwijs is hij identiek aan een zekere broeder Claes Jan Govertsz, die ineens in 1578 in de boeken opduikt en een lijfrente geniet tot 1589.

¹⁸ Met dank aan Bart Ibelings voor deze informatie. Zijn “obytt” vermelding is gedateerd op 14 augustus 1530. Naast deze twee lijfrenten samen met Alijdt en Maritgen had Govaert van Zuytoirde ook nog twee andere lijfrenten ieder op twee levens, nu met de broers van Alijdt en Maritgen, Jacob en Jan Rommer Jacobszonen, die geïnd werden in Gouda zelf. Zie ook: het nog te verschijnen artikel “Cornelis van Zuudoert, kastelein van Gouda († 1474) en het kasteel te Gouda” in het aanstaande nummer van *De Schatkamer*.

¹⁹ SAMH, Gouda, OA-1028 (Legger 1533-1548) fol. 131 “obytt 10den januarij anno ‘43”. Vermoedelijk is zij de dochter van Jacob Rommersz, die tussen 1449 en 1472 diverse male schepen en burgemeester van Gouda geweest is. Zie ook SAMH, Gouda, OA-4212 en Walvis

Van drie andere zusters werd de leeftijd bij aankoop van de rente genoemd. Katrijn Willem Jansz was vier jaar, toen men voor haar en haar natuurlijke zuster Lijsbeth Willem Jansz een lijfrente kocht van 6 Lb. Deze lijfrente liep 80 jaar tot zuster Katrijn in 1569 op 84-jarige leeftijd stierf.²⁰ De naam van haar zus werd na 1513 niet meer genoemd.

Zuster Erck Jan Adriaensz kan beschouwd worden als een meevaller voor de Goudse financiën. Zij was 15 jaar oud toen men in 1512 een lijfrente van 2 Lb. kocht op haar leven. Deze rente werd niet lang uitgekeerd, want zij stierf al in 1514.²¹

De ouders van zuster Agnes, meester Willem Adriaensz en Clara Jan Cossend. kochten voor haar twee lijfrenten. Eén van 14 sc. 10 d. in 1524 toen zij drie jaar was en twee jaar later nog een lijfrente van 3 gulden. In 1569 werden zij voor het laatst genoemd.²²

Werden in totaal gedurende de hele periode aan 46 monniken een rente verkocht, bij de monialen of kloosterzusters lag dit heel anders. Aan kloosterzusters werden in totaal 248 lijfrenten op één leven verkocht²³. Van het totale aantal renten waren slechts van 71 renten waren alle gegevens bekend; de gemiddelde aankoopleeftijd was 17,2 jaar, de gemiddelde leeftijd bij overlijden 60,7 jaar en de looptijd van de rente 43,5 jaar.

Op twee levens werden er 58 lijfrenten afgesloten, deze renten hadden een gemiddelde looptijd van 48,0 jaar en een gemiddelde leeftijd bij overlijden van 49,7 jaar. Als alle gegevens wel bekend zijn dan is de gemiddelde leeftijd bij aankoop bedraagt 8,1 jaar, de sterfleeftijd ligt dan op 75 jaar en de looptijd van de rente op 66,9 jaar.

Voor de vijf monialen in het St. Elisabethklooster werden drie lijfrenten op twee levens gekocht. De gemiddelde looptijd daarvan was 68,7 jaar en de leeftijd 70 jaar.

De lijfrenten op één leven hadden een gemiddelde looptijd van 37,3 jaar met een gemiddelde leeftijd van 43,5 jaar. Slechts van één rente, die van zuster Erck Jan Adriaensz waren alle gegevens bekend.

2.3 Andere geestelijken

In Schoonhoven ontvingen tussen 1439 en 1544 drie geestelijken een uitkering, over de vierde rentenier, heer Jan Frans Brouchuysen, zijn wat meer gegevens bekend. Naast priester bleek hij commandeur van de Duitse Orde in Schoonhoven en ook pastoor van Valkenburg te zijn. Dat hij ook daadwerkelijk commandeur in Schoonhoven was blijkt uit de ondertekening van de door hemzelf geschreven kwitantie²⁴ Hij werd geboren in 1500 en kocht op 26 februari 1524 een lijfrente van 11 sc. 8 d. Hij stierf op 1 maart 1557 op 57-jarige leeftijd.²⁵ Tal van andere kerkelijke dienaren genoten een lijfrente. Dit waren in totaal 230 renten op één en 45 renten op twee levens. Bij renten op één leven met alle bekende factoren hadden een aankoopleeftijd van 21,6 jaar, een

²⁰ SAHM, Gouda, OA-1029 (Legger 1548-1568) fol 123v "obyt den 3 mey anno '69".

²¹ SAHM, Gouda, OA-1027 (Legger 1510-1533) fol. 63 "obyt anno '14 in maert den 9den".

²² Bij de rente die in 1526 voor haar gekocht werd, werd haar leeftijd vermeld als 7 jaar.

²³ Deze 248 renten hadden een gemiddelde looptijd van 36,3 jaar en hun gemiddelde leeftijd bedroeg meer dan 44,4 jaar. Van deze renten hadden 29 monialen twee en een tweetal andere drie renten.

²⁴ SAMH, Gouda, OA-4461 (1545-1) "Ic heer Jan Fransz comelduer tot Schonoven bekenne ontfanghen te hebben van die sede vander Goude die zomme van vierdalff karolus ghulden die ic jaerlicx sprekkende hebben mijn leven lanck ende niet langher uo die voersz. stede ende was mijn verschenen die een helft den 27sten february ande die ander helft den 27sten aughusto anno 44 scelde quyt die voersz. stede van dat voern. jaer ende alle voerleden jaeren. In kennisse der waerheyt zoe heb ic mijn naem ende Merck hier onder geset den 25en dach in january stilo communnis anno 45. Bij heer Jan Fransz Brouchusen coemelduer tot Schonoven". Vreemd is dat in het archief van de Duitse Orde dan niets van hem als commandeur is bewaard. Hij moet voor 1547 of in 1547 naar Valkenburg vertrokken zijn, in ORA-1029 fol. 176 staat hij vanaf dat jaar geadministeerd onder de uitbetalingen in "Leyden".

²⁵ Broekhuizen, van (Johan Fransz), vermeld als priesterbroeder: 1555 tot 1557. Overleden: 1557. Herkomst: Broekhuizen (of Driebergen?) (Nedersticht, bisdom Utrecht). Functies: 1555 - 1557 Pastoor Valkenburg. in: *Priesterbroeders Duitse Orde, balije Utrecht, 1350-1600 (excl. Friesland)* Bijlage behorend bij het artikel R.J. Stapel, 'Onder dese ridderen zijn oec papen. De priesterbroeders in de balije Utrecht van de Duitse Orde (1350-1600), in *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis* 11 (2008). Zijn verhuizing naar Katwijk/Valkenburg mogelijk dus rond 1550 zal toch wel als een promotie gezien kunnen worden: in de staat met inkomsten. 14 huizen balije Utrecht. uit 1577 staat Schoonhoven één na laatste met 82 daalders en Katwijk 3 na laatste met 187 daalders (diss. Hans Mol p. 174 tabel 2).

Zie ook: SAHM, Gouda, OA-1029 (Legger 1548-1568) fol. 176 de aantekening "obyt op den eersten in maert anno '57".

leeftijd bij overlijden van 61,7 jaar en een looptijd van 40,2 jaar.²⁶ Bij de 8 lijfrenten op twee levens was de looptijd van 23,6 jaar en de leeftijd 66,8 jaar.²⁷

Van de vier geestelijken uit Schoonhoven waren gemiddeld de aankoopleeftijd 30,3 jaar, de leeftijd 66,5 jaar en de looptijd 43,8 jaar.

3. Samenvatting

Wat is de verhouding tussen het aantal lijfrentetrekkingen uit Schoonhoven of liever gezegd degenen die een Goudse lijfrente ontvingen met de lijfrenteniers uit de andere steden. Van 791 renten zijn met alle bekende gegevens, komen er twaalf uit Schoonhoven. De aankoopleeftijd varieert nogal. De jongste Jacomijne Willem Luydinx wettige dochter en afkomstig uit Antwerpen is 13 weken oud.²⁸ De oudste is heer Cornelis Dammasz, een priester uit Gouda die op 71-jarige leeftijd nog twee lijfrenten koopt. Beide renten met nog drie andere renten die eerder gekocht waren, eindigden in 1524 toen hij op 78-jarige leeftijd stierf.²⁹ In Schoonhoven is de jongste Stijntgen Adriaen Barentszd bij aankoop één jaar en slechts de leeftijd van 17 jaar bereikte. In Schoonhoven is er iemand die op de respectabele leeftijd van 63 jaar nog een lijfrente koopt en deze ontvangt tot haar 79ste jaar in 1568.

De gemiddelde leeftijd bij aankoop van alle renten is 15 jaar en voor Schoonhoven is dat 17 jaar en drie maanden. De gemiddelde leeftijd bij overlijden van alle lijfrenten is 55,3 jaar en voor Schoonhoven is dit 54,3 jaar. Tenslotte van de in totaal 791 renten, waarvan alle gegevens bekend zijn, worden 779 renten in Gouda en elders uit betaald en dertien in Schoonhoven. Deze 779 renten hebben een gemiddelde looptijd van 40,3 jaar en die van de dertien Schoonhovense renten bedraagt 34,2 jaar. In het kort; er zijn dus weinig onderlinge verschillen te constateren tussen de Schoonhovense – en andere lijfrentetrekkingen.

Kortom de gemiddelde rentenier met een lijfrente op één leven in Schoonhoven had een rente van ongeveer 1½ Lb. tegen de penning 8 gekocht voor een bedrag van 12 Lb. Jaarlijks werd hem een bedrag van 1½ Lb. uitbetaald en dat gedurende de gemiddelde looptijd van 34,2 jaar. Dan blijkt dat er door de stad een bedrag van 51½ Lb. is uitbetaald, dus meer dan viermaal de aankoopsom. Verander de naam "Gouda" in "Schoonhoven" en dan heeft men een beeld van de financieringsproblematiek in Schoonhoven of in welke andere stad in de Nederlanden dan ook. Het risico van een bankroet van de steden in de late middeleeuwen blijft voortdurend als het zwaard van Damocles boven het hoofd van de stadsbesturen hangen.

drs. C. Doedeijns

c.doedeijns@planet.nl

Bijlage 1. Namen, renten en leeftijden

Betekenis afkortingen;

ak. lft = leeftijd bij aankoop van de rente,

ak. jaar / ev = jaar van aankoop of jaar van de eerste vermelding

eindjaar / lv = einde van de looptijd of de laatste vermelding hiervan

tabel 1. Renten en leeftijden van de broeders uit Den Hem

Naam	rente per jr	ak. lft	geb. jaar	ak. jaar / ev	eindjaar / lv	looptijd	leeftijd	reden einde
hr. pr. Dirck Jan Symonsz	4 nobel	x	x	00-00-1444	09-01-1528	84 jr	> 84 jr	sterfdatum
hr. Heynrick Rommer Jacobsz prior (1 ^e)	1.00.00	x	x	1486	22-01-1510	24 jr	> 24 jr	sterfdatum
hr. Heynrick Rommer Jacobsz prior (2 ^e)	0.13.04	x	x	1486	22-01-1510	24 jr	> 24 jr	sterfdatum
br. Cornelis Dirck Stempels	2.00.00	x	x	18-09-1502	00-11-1555	53	> 53 jr	sterfdatum
br. Jan Gerrit Jansz	2.00.00	x	x	1510	20-02-1539	29	> 29 jr	sterfdatum
br. Claes Jan Jacob Rommersz prior	2.00.00	12 jr	00-00-1512	28-04-1524	n. 1580	56 jr	> 68 jr	loopt door
br. Claes Jan Cornelisz	12 gid	x	x	1553	1578	25 jr	> 25 jr	laatste vermelding

²⁶ Alle renten hadden een gemiddelde looptijd van 29,7 jaar en een gemiddelde leeftijd van 39,2 jaar.

²⁷ Bij 45 lijfrenten op twee levens is dit; een looptijd van 22,4 jaar en een leeftijd van 30,1 jaar.

²⁸ Haar moeder is Heylwich Gorys Aertszd en de tweede persoon waarop deze lijfrente gevestigd is is haar halfzuster Lijsbeth Willem Ludincx nat.d, die dan 11 jaar oud is.

²⁹ SAMH, Gouda, OA-1027 (Legger 1510-1533) fol. 98v "obyten den laetsten dach van februario anno '24". Hij wordt tevens vermeld als: heer Cornelis Dammasz priester tsinte Katrijnen.

tabel 2: Renten en leeftijden regularissen uit het St. Elisabethklooster

Naam	rente per jr	ak. lft	geb. jaar	ak. jaar / ev	eindjaar / lv	looptijd	leeftijd	reden einde
zr. Alijdt Rommer Jacobsz (1 ^e)	1.00.00	x	x	13-02-1484	10-01-1543	59 jr	> 59 jr	sterfdatum
zr. Alijdt Rommer Jacobsz (2 ^e)	2.00.00	x	x	13-02-1484	10-01-1543	59 jr	> 59 jr	sterfdatum
zr. Marijten Rommer Jacobsz	1.10.00	x	x	08-12-1489	00-00-1556	67 jr	> 67 jr	sterfjaar
zr. Katrijn Willem Jansz	6.00.00	4 jr	00-00-1485	10-08-1489	03-05-1569	80 jr	84 jr	sterfdatum
zr. Ercck Jan Adriaensz	2.00.00	15 jr	00-00-1497	00-00-1512	09-03-1514	2 jr	17 jr	sterfdatum
zr. Agnes mr. Willem Adriaensz (1 ^e)	1.09.08	3 jr	00-00-1521	61-02-1524	1569	45 jr	> 48 jr	laatste vermelding
zr. Agnes mr. Willem Adriaensz (2 ^e)	6.00.00	7 jr	00-00-1519	31-10-1526	1569	43 jr	> 50 jr	laatste vermelding

tabel 3: renten en leeftijden andere religieuze personen

naam	rente / jr	ak. lft	geb. jaar	ak. jaar / ev	eindjaar / lv	looptijd	leeftijd	reden einde
hr. Pieter Gerritsz	0.10.00	x	x	00-00-1439	1490	51 jr	> 51 jr	laatste vermelding
hr. pr. Jan Frans Brouchuysen	1.03.04	24 jr	00-00-1500	26-02-1524	01-03-1557	33 jr	57 jr	sterfdatum
hr. pr. Willem Robbertsz	8.00.00	42 jr	00-00-1466	11-12-1508	09-11-1544	36 jr	78 jr	sterfdatum
hr. pr. Pieter Fredericz	2.02.00	25 jr	00-00-1489	14-08-1514	1569	55 jr	> 80 jr	laatste vermelding

Geraadpleegde bronnen

Streekarchief Midden Holland Oud Archief Gouda, afgekort als GOA

GOA- 1025-1030. Leggers van de verschuldigde renten, 1490-1568. (6 delen).

GOA-1033. Legger van diverse inkomsten en van betalingen van renten 1553-1568.

GOA-1064-1052. "Geprente register". Lijsten van betalingen, 1490-1500. (7 delen).

GOA-1059-1018. Lijsten van betalingen 1552-1616. (10 delen).

GOA-1101. Diverse stukken en fragmenten daarvan betreffende de betaling van renten ten laste van de stad, 16^e-18^e eeuw. (1 pak).

GOA-1125-1221. Stadrekeningen 1437-1572.

GOA-1759-1784. Bijlagen van de stadsrekeningen betreffende de betalingen van lijf- en losrenten ten laste van de stad, 1491-1729. (25 dozen)

GOA-1785-1801. Afgeloste lijf- en losrentebrieven ten laste van de stad 1430-1729 en 1803. (17 dozen).

Literatuurlijst

Burgers, J.W.J. en E.C. Dijkhof, "De oudste stadsrekeningen van Dordrecht 1283-1287", in: *Apparaat voor de Geschiedenis van Holland* 11 (Hilversum 1995).

Doedeijns, C. *Mariënpoel, incomen ende uuytgegeven*, deel 1 (Doctoraalscriptie Universiteit Leiden, 1997) 1-110. Gedeponereerd in Gemeente Archief Leiden).

Doedeijns, C. "Verzuchtingen van een rentmeester, over de inkomsten van het klooster Mariënpoel in de zestiende eeuw", in: *Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken 1999* (Leiden 1999) 1-35.

Doedeijns, C. "Is ons an gecomen mit suster Nyes Allaerts". Een inkomensoverzicht van een Gouds vrouwenklooster in de Late Middeleeuwen', in: *De Schatkamer. Regionaal-historisch tijdschrift*, 14 (2000), p. 41-60.

Goudriaan, K., B.J. Ibelings & J.C. Visser, "Het Goudse hofstedengeldregister van ca. 1397 en andere bronnen voor de vroege stadsontwikkeling van Gouda", in: *Apparaat voor de Geschiedenis van Holland* 14 (Hilversum 2000).

Jongkees, A.G. *Staat en Kerk in Holland en Zeeland onder de Bourgondische hertogen 1425 - 1477* (Groningen, Batavia 1942) 18-22. Zie met name voor wat betreft de perikelen met de belastingen, beden en amortisatie de hoofdstukken III en IV.

Lange van Wijngaerden, C.J. de. *Geschiedenis en beschrijving der stad Gouda*, 3 delen (Amsterdam – Den Haag 1813-181) deel 2. 217-268. Lijst van Schouten, p. 217-221, Lijst van Burgemeesters, p. 222-236 en Lijst van Schepenen, p. 240-268.

Marsilje, J.W. "Financiering in vijftiende-eeuwse Hollandse steden", in: *Die Tidinge van die Goude* 6 nr 4 (Gouda 1988)

Marsilje, J.W. *Het financiële beleid van Leiden in de laat-Beierse en Bourgondische periode ± 1390 -1477* (Hilversum 1985).

Mees, W.C. *Proeve eener geschiedenis van het bankwezen in Nederland gedurende den tijd der Republiek* (Rotterdam 1838). Facsimile van het oorspronkelijk in 1838 uitgegeven werk, voorzien van een inleiding door W.L. Korthals Altes (Amsterdam 1999)

Muilwijk, P. "Vijf eeuwen stadsbestuurders van Schoonhoven (1297-1795) in: *Gens Nostra*, jaargang XLIV, 1989 (Amsterdam, 1989)

Rollin Couquerque, mr. L.M. en mr. A. Meerkamp van Embden, "Rechtsbronnen der stad Gouda", in: *Werken der Vereening tot uitgaaf der bronnen van het Oud-vaderlandsche recht*, tweede reeks, no. 18 ('s-Gravenhage 1917) 3-8.

Tracy, J.D. *A Financial Revolution in the Habsburg Netherlands, renten and renteniers in the county of Holland, 1515-1565* (Berkeley 1985)

Walvis, I. *Beschryving der stad Gouda*, (Leiden 1714) 63-123. Naamen van de castelijnen, bailjuwen, schouten, burgermeesteren, schepenen etc.